

Ord från redaktionerna

Susanna Billström, Britta Blomberg och Randi Ulberg

Redaktionerna i Stockholm och Oslo

Ett av Mellanrummets syften är att sprida information om aktuella strömningar inom barn- och ungdomspsykoterapi. Vad kan då vara mer aktuellt för dagen än begreppet mentalisering och klinisk tillämpning av detta begrepp? När vi sökte efter bidrag till detta ämne fick vi så stort gensvar att inkomna manus täcker mer än ett temanummer. Vi har därför valt att låta båda numren under 2012 få belysa mentaliseringsbegreppet. I detta nummer återfinns artiklar som i huvudsak belyser tillämpning av mentalisering i terapeutiskt arbete med ungdomar, arbete med föräldrar och bedömning för psykoterapeutisk behandling. I höstens nummer ligger fokus på mentaliseringsbaserad behandling för barn samt hur man kan applicera mentalisering i terapeutiskt arbete med grupper.

Från redaktionerna i Sverige

Nedmonteringen av klinisk tillämpning av barn- och ungdomspsykoterapi på psykodynamisk grund fortsätter dessvärre i Sverige där allt färre barn – något fler ungdomar – erbjuds sådan behandling.

Det är dock glädjande att se att det nu är klart att universiteten både i Umeå och i Lund till hösten 2012 planerar att starta utbildningar på legi-

timationsgrundande nivå för barn- och ungdomspsykoterapeuter. Vi i redaktionen önskar dem stor studenttillströmning! Det är också intressant att se hur yngre psykologstuderande på grundnivå nu börjat efterfråga en psykodynamisk inriktning. Under många år har denna inriktning i grundutbildningarna fått stå tillbaka för det starka intresset för KBT och neuropsykiatriska frågeställningar. Förändringspotentialer börjar ofta utanför de eta-

blerade verksamhetsfälten och de yngre generationerna är inte sällan de som markerar när förändringens vindar börjar fläktas. Det tar dock lång tid innan sådana skiftningar implementeras i vardagliga sammanhang. Allt fler barn och ungdomar får neuropsykiatriska diagnoser, men även här börjar ett ifrågasättande ske av den omfattning som sådana diagnoser fått inom barn- och ungdomspsykiatri.

Under några dagar i maj 2012 anordnade PsykoterapiStiftelsen på nytt en PsykoterapiMässa, nu i samarbete med Akademikerförbundet SSR och Sveriges Psykologförbund (se vidare om innehållet på hemsidan, www.psykoterapimassan.se). Många inlägg belyste forskning och evidensfrågan. Flertalet var inriktade på behandling av vuxna. Patientgruppen unga vuxna fick viss plats, men de program som utgick från barn- och familjeperspektiv var få, drygt tio av de 501 programpunkterna.

I tidigare nummer av Mellanrummet har vi berättat om att i Sverige ansvarar Högskoleverket (HSV) för de legitimationsgrundande utbildningarna till psykoterapeut och är också samtidigt den tillsynsmyndighet som granskar pågående program. Det har länge setts som en komplikation att samma myndighet har två uppgifter som

kan stå i strid mot varandra. Under 2010 lämnade en expertgrupp på uppdrag av HSV ett betänkande om en ny utbildningsgång för blivande psykoterapeut, där man bl.a. föreslog att de två stegen i utbildningen (grundläggande respektive legitimationsgrundande) skulle slås samman till en sammanhållen utbildning. Rapporten godkändes inte och man tillsatte en ny enmansutredare som nyligen lämnat sitt förslag (det återfinns i sin helhet på www.hsv.se, "En ny psykoterapeutexamen", Rapport 2011:20 R). Här kan man läsa att psykoterapeutexamen "bör följa strukturerna för högskolans examina" och att just psykoterapeutexamen i dess nuvarande form anses avvika från andra högskoleexamina på "avancerad nivå", då man menar att den snarare liknar en "vidareutbildning av yrkesverksamma". Utredaren Aija Sadurskis påpekar att:

Vi kan bara hoppas och verka för att en psykodynamisk grundsyn i all dess komplexitet kan få bestå i vårt land.

"psykoterapeutexamen är en examen på avancerad nivå, vilket innebär att utbildningen bör bygga på en examen på grundnivå. Att kräva att sökande har en psykolog- eller läkarexamen, som är examina på avancerad nivå, strider mot principerna för examensstrukturen". (s. 5)

Högskoleverket föreslår att behörighetskravet ska vara en examen på grundnivå och att varje utbildningsanordnare ska besluta vad som avses med denna grundnivå. Man lyfter fram att de grupper som kan anses behöriga att söka till en psykoterapeututbildning är de med s.k. vårdutbildningar som grund (innefattande bl.a. sjuksköterskor, sjukgymnaster och arbetsterapeuter och även socionomer nämns här).

Tidigare har det i huvudsak varit de psykologiska institutionerna på universitetet som anordnat offentligt finansierade utbildningar som leder fram till psykoterapeutexamen. Huruvida dessa institutioner är benägna att utbilda andra yrkesgrupper och utesluta psykologer är en fråga som f.n. diskuteras. Sveriges Psykologförbund har inte satt sig emot förslaget utan menar att psykologer redan har kompetens att bedriva psykoterapeutisk behandling och fördjupning kan ske via de kurser som ges inom förbundets ram och följer dess specialistordning (www.psykologforbundet.se).

Hur sådan icke-legitimationsgrundande terapeututbildning för psykologer ska finansieras är något Psykologförbundet ännu inte föreslagit.

Vad gäller läkarnas framtida psykoterapeututbildning skriver utredaren:

"Genom Institutet för professionell utveckling av läkare i Sverige (IPULS) pågår för närvarande ett arbete för att hitta en mer *ändamålsenlig* utbildning i psykoterapi som ska vara gemensam för alla läkare som specialiserar sig i psykiatri". (s. 15, vår kursivering)

Man hänvisar här till att för alla läkare som specialiserar sig i psykiatri ingår en grundläggande utbildning i psykoterapi.

Vad som kommer ut av denna enmansutredning är ännu oklart – den har nyligen gått till Utbildningsdepartementet där frågan bereds och gått ut till berörda remissinstanser.

Det förslag som ligger i enmansutredningen kommer, om det går igenom, få mycket stora kon-

sekvenser för vilka yrkesgrupper som kan utbildas till psykoterapeuter och därmed också inriktningen på kommande innehåll i utbildningarna.

Vi kan bara hoppas och verka för att en psykodynamisk grundsyn i all dess komplexitet kan få bestå i vårt land.

Fra redaksjonen i Norge

Det relasjonelle og psykodynamiske aspektet i psykiatrisk behandling har også i Norge blitt mindre tydelig i behandlingsinstitusjonene. Dette kan ha sammenheng med flere forskjellige faktorer. Omleggingen av de barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikkene innebærer kortere kontakttid mellom barn, ungdom, deres familier og poliklinikkene. Større vekt legges på utredning; ofte spesielt nevropsykiatrisk undersøkelse. Det er en mulig økende bruk av psykologiske tester. Norge er ett av landene i Europa hvor forskrivning av sentralstimulerende midler til barn og ungdom er hyppigst. Disse forholdene bidrar nok til at arbeidshverdagen for psykologer, leger og andre yrkesgrupper i feltet blir stadig mer bundet opp i delutredning og medikamentforskrivning til fordel for helhetlig tenkning og prosessrettet arbeid.

På tross av dette er det i midlertid en stor interesse for enkelte retninger av psykodynamisk utredning og behandling.

Som vi ser i det foreliggende nummer av Mellanrummet og også vil se i det neste nummeret, er det betydelig interesse for Mentaliseringsbasert tenkning og behandling. Utdanningsmulighetene innen dette feltet er relativt gode og høyt kvalifiserte teoretikere og behandlere finnes. Den faglige utvikling som foregår f.eks. i tilknytning til utvikling av og under opplæring i mentaliseringsbaserte terapier, synes å ha en positiv effekt inn i behandlingsmiljøene og bidrar til forståelse for at psykiatrisk behandling stadig er under videreutvikling og at det å forstå barn, ungdom og deres familier psykodynamisk innenfor rammen av en bred kontekst med fokus på det indre liv faktisk er av stor betydning for å kunne hjelpe barn og unge med psykiske lidelser. Ved de Regionale utdanningsinstitusjonene i BUP (R-BUP) eksisterer det dessuten gode utdanningsmuligheter innen andre psykodynamiske retninger – f.eks. interpersonlig psykoterapi med barn og unge. Flere psykologer tar sin spesialist-

utdanning ved disse institusjonene. Den norske legeforening arbeider med å styrke veilederutdanningen i psykodynamisk psykoterapi og i 2011 ble det innført et obligatorisk minste krav i spesialistutdanningen for leger i BUP i relasjonell/psykodynamisk utredning og behandling.

Også innen forskning, er det f.eks. ved universitetet i Oslo, en betydelig aktivitet med flere pågående studier av effekt av psykodynamisk psykoterapi hos voksne. En studie av effekten av psykodynamisk psykoterapi hos ungdom har startet inklusjon av pasienter i 2012.

7.-8. juni i år arrangeres den første nordiske konferanse om mentalisering og mentaliseringsbaserte terapier. Dette skjer i Oslo.

Mentalisering

Mentalisering har under de senere decennierna vuxit fram som ett betydande begrepp inom det psykoterapeutiska fältet. Begreppet började för första gången användas på 1960-talet av franska psykoanalytiker (bl.a. Elizabeth R. Zetsel) och har därefter främst utvecklats av Peter Fonagy, Mary Target och Anthony Bateman m.fl. vid Anna Freud Centre i England. I Nederländerna har en utveckling av behandlingsmetoden för barn skett och handboken av Annelies Verheugt-Pleiter, Jolien Zevalkink och Marcel Schmeets (2008) har fått stor spridning. Under våren 2012 har också en ny handbok utkommit av Nick Midgely och Ioanna Vrouva, som anmäls i höstens nummer av Mellanrummet. Litteratur i ämnet expanderar och vi vill här bara lyfta fram dessa två böcker som direkt vänder sig till dem som arbetar med barn och ungdomar (se referenser nedan). De ger både en teoretisk bakgrund till mentaliseringsbegreppet och kan också ses som kliniskt praktiskt tillämpbara manualer i metoden.

Per Wallroth och Göran Rydén var bland de första i Sverige att arbeta med den mentaliseringsbaserade psykoterapimetoden MBT (Mentalization Based Therapy) på Karolinska universitetssjukhuset i Huddinge. Denna metod innefattar såväl individual- som gruppsykoterapi och riktar sig till personer med omfattande mentaliseringsproblem som t.ex personer med borderlinediagnoser eller liknande. De har också skrivit en bok om sina erfarenheter: *Mentalisering – Att leka med verkligheten*

(2008). På senare år har mentaliseringsbegreppet gjort inbrott inom barnpsykiatrin med bl.a. en ett-årig kurs på Ericastiftelsen och kortare kurser och föreläsningar inom BUP i Stockholm och intresset fortsätter att växa.

Mentalisering handlar om människans förmåga att föreställa sig och tolka mänskligt beteende i termer av intentionella, inre, mentala tillstånd. Såväl teorin som metoderna är under utveckling och det växer fram mentaliseringsbaserade metoder inom såväl individualterapi för barn, ungdomar och vuxna, som inom grupp- och familjeterapin. Gemensamt för metoderna är ett fokus på att utveckla mentaliseringsförmågan för att bättre kunna förstå sig på sig själva och andra och för att därigenom bli bättre rustade att möta livets motgångar. Metoderna är främst utvecklade för patienter med omfattande psykiatrisk problematik men intresset för teorierna bakom lockar även behandlare inom andra fält.

Utvecklingen av begreppet grundar sig i utvecklingspsykologi, anknytningsteori och kognitiv neurovetenskap. Den är forskningsbaserad och kanske har detta bidragit till att intresset för Mentalisering vuxit så snabbt. Många av de som skriver om MBT har betonat att metoden bygger på tidigare kunskaper, men det är mer sällan som referenser till andra bakomliggande beskrivna utsagor anges. Man kan t.ex. sakna kopplingen mellan Hanna Segals begrepp "Symbolic equation" (från 1955) och mentaliseringsteoris "psykisk ekvivalens".

Inriktningen lockar behandlare med såväl psykodynamisk inriktning som med en mer kognitiv/beteendeterapeutisk sådan och i Mellanrummet kan vi här presentera några exempel på tillämnning av begreppet mentalisering från sådana olika utgångspunkter.

Temanummer Mentalisering

I detta nummer har vi glädjen att presentera en artikel av professor och överläkare i psykiatri *Finn Skårderud* (Universitetet i Oslo och Oslo Universitetssjukhus), psykolog *Bente Sommerfeldt* (som är verksam på samma klinik) och professor *Peter Fonagy* (direktor för Anna Freud Centre i London och verksam vid Research Department of Clinical, Educational and Health Psychology, University

College London) om "Mentalisering och spiseförstyrrelser" där mentaliseringsbegreppet appliceras på kliniskt arbete med en tonåring med ätstörningar.

Line Indrevoll Stånicke är psykologspesialist och arbetar vid en Barne- och ungdomspsykiatrisk enhet knuten till Lovisenberg diakonale sykehus i Oslo. Hon förmedlar i sin artikel hur några psykodynamiska grundbegrepp som överföring, motöverföring och projektiv identifikation kan skapa en helhetlig förståelse för relationella utmaningar i en mentaliseringsbaserad psykoterapi med en ungdom.

I Mellanrummet nr 21 (Anknytning och Psykoterapi, 2009) publicerades en artikel av fil dr, leg psykolog, leg psykoterapeut och handledare *Per Wallroth* om mentaliseringsbaserad behandling vid självskadebeteende hos ungdomar. Redaktionen har, i samråd med författaren, valt att republicera denna artikel i detta nummer av nätupplagan, då den tidigare endast funnits i tryckt format.

På Ericastiftelsen i Stockholm har intresset för mentalisering växt sig allt starkare och en kurs i detta ämne har varit mycket efterfrågad och anordnats under de senaste åren i dubblad form p.g.a. det stora intresset hos många sökande till utbildningen. Leg psykolog, leg psykoterapeut *Jan-Olov Karlsson* har varit kursansvarig och examinerat alla kursdeltagare. Mellanrummet har kontaktat några av dem och vi vill med denna bukett av vinjetter (som också fortsätter i nästa nummer av Mellanrummet) förmedla den bredd av klinisk tillämpning som mentaliseringsbegreppet redan har.

Susanna Billström, leg psykolog, leg psykoterapeut vid Karlplans psykoterapigrupp i Stockholm och medlem i Mellanrummets redaktion, skriver om länken mellan mentaliseringsbegreppet och symbolisering.

Gudrun Engström Riedel, socionom, leg psykoterapeut och verksam inom BUP i Stockholms läns landsting, fokuserar i sitt bidrag på mentaliseringsbegreppet och hur det kan användas i arbete med föräldrar.

Anders Schiöler, leg psykolog, leg psykoterapeut vid Ericastiftelsen, Stockholm, har valt att belysa mentaliseringsbegreppet utifrån arbete med psykologutredningar.

Myrna Sivi, psykoanalytiker, psykiater vid Ericastiftelsen, Stockholm, har tagit del av en "kort-

guide” (AMBIT) där en manualbaserad integrativ terapi på mentaliseringsgrund beskrivs, en metod som används för såväl individuella kontakter som med familjer och som en metod för professionella nätverk.

Leg psykolog *Marja Onsjö* är verksam vid Barn och Ungdomspsykiatrisk mottagning Gamlestadens i Göteborg. I hennes artikel beskrivs mentaliseringstekniker i terapeutiskt arbete med ungdomar som utsatts för traumatiska händelser, med dissociation som följd.

Forskning

Vi börjar nu med en ny rubrik i Mellanrummet – Forskning – där vi vill informera om aktuell forskning inom ämnesområdet barn- och ungdomspsykoterapi. I detta nummer bidrar *Helene Nissen-Lie*, psykolog vid Diakonhjemmet sykehus i Oslo, där hon förmedlar resultaten från en studie om ”Hva kjennetegner gode og mindre gode psykoterapeuter?”

Vi har också Brief Reports och bokanmälningar av nya böcker som är av intresse för alla som arbetar med barn- och ungdomspsykoterapi.

Vi önskar er läsare en givande inblick om mentalisering som behandlingsmetod, och detta ämne fortsätter, som vi nämnt, även i höstens nummer av Mellanrummet.

Referenser

- Midgley, N. & Vrouva, I. (eds.) (2012). *Minding the child. Mentalization-Based Interventions with Children, Young People and their Families*. London: Routledge.
- Rydén, G. & Wallroth, P. (2008). *Mentalisering – Att leka med verkligheten*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Verheugt-Pleiter, A.J.E., Zevalkink, J., Schmeets, M.G.J. (2008). *Mentalizing in child therapy: Guidelines for clinical practioners*. London: Karnac Books.
- Zetzel, E.R. (1968). The So Called Good Hysteric. *International Journal of Psycho-Analysis*, 49, 256-260.